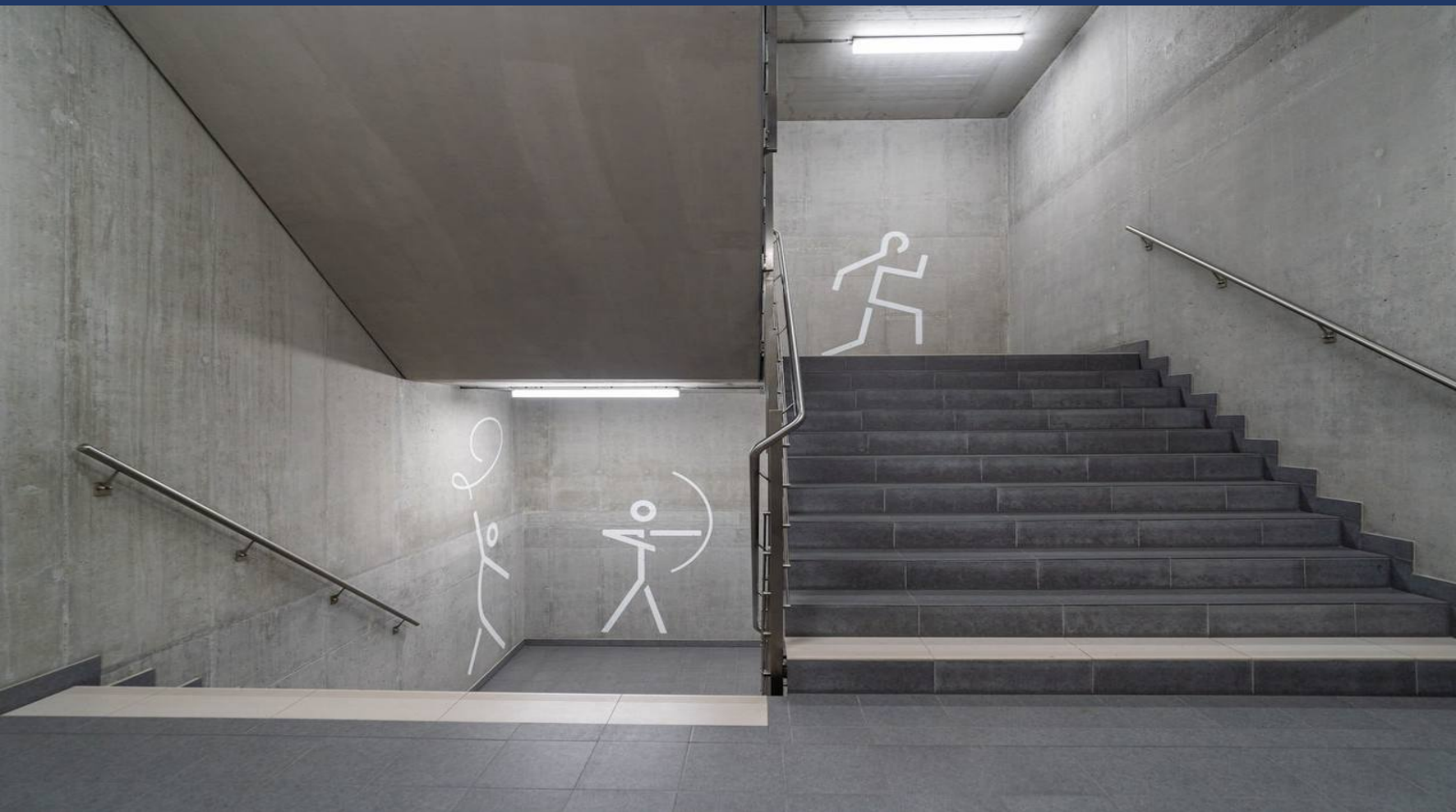

ПОСІБНИК “ЯК АДВОКАТУВАТИ АРХІТЕКТУРНУ ДОСТУПНІСТЬ”

Теодор Рузвельт:
"Роби те, що можеш, з тим,
що маєш, і там, де ти є!"

Посібник “Як адвокатувати архітектурну доступність” розроблений Всеукраїнським громадським об’єднанням «Національна Асамблея людей з інвалідністю України» в рамках проєкту: «Разом - потужні: розвиток потенціалу ГО осіб з інвалідністю», який реалізується НАІУ у співпраці з гуманітарною організацією «Людина в біді» та за фінансової підтримки чеського народу.

Упорядники: **Олександра Назаренко, Павло Ждан,
Вікторія Назаренко, Юрій Васильченко**

Контакти ВГО «Національна Асамблея людей з інвалідністю України»
Адреса: 01054, м. Київ, вул. Рейтарська, 8/5А, к. 110
Сайт: www.naiu.org.ua
Електронна пошта: office-naiu@ukr.net
Телефон: [+380442796182](tel:+380442796182)

Зміст

ВСТУП	4
АРХІТЕКТУРНА ДОСТУПНІСТЬ: ІСТОРІЯ, ПРИНЦИПИ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ...	6
Історичний експурс щодо архітектурної доступності	6
Архітектурна доступність: визначення та принципи	7
Чому важливо адвокатувати архітектурну доступність.....	9
Законодавча база: міжнародні зобов’язання України (Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю) та національні норми.....	11
ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ АДВОКАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ДОСТУПНОСТІ В ІСНУЮЧІЙ ЗАБУДОВІ	14
Адвокація архітектурної доступності в існуючій забудові: проблеми та виклики	14
Алгоритм визначення інструментів, коаліцій (команд) та органів оскарження задля адвокатування архітектурної доступності	17
Дорожня карта адвокації архітектурної доступності на різних об’єктах.....	25
ЗВЕРНЕННЯ ЩОДО АРХІТЕКТУРНОЇ ДОСТУПНОСТІ: ВИДИ ЗВЕРНЕНЬ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЇХ СКЛАДАННЯ	27
Вимоги та рекомендації до письмового звернення	27
Соціальні мережі як один із інструментів адвокатування архітектурної доступності	29
Електронні петиції як один із інструментів адвокатування архітектурної доступності	31
Історії успіху адвокатування архітектурної доступності	32
МОНІТОРИНГ АРХІТЕКТУРНОЇ ДОСТУПНОСТІ В ІСНУЮЧІЙ ЗАБУДОВІ	35
Як працює моніторинг архітектурної доступності	35
Типи об’єктів, які моніторились у 2025 році	37
ДОДАТКИ	39
Форма звернення щодо відсутності/неналежної якості архітектурної доступності	39
Перелік ключових органів	42
Посилання на важливі документи	43
Посилання на важливі ресурси	46

ВСТУП

Архітектурна доступність є однією з ключових передумов реалізації прав людини, рівних можливостей і повноцінної участі кожної особи в суспільному житті. Йдеться не лише про зручність або комфорт, а про можливість самостійно пересуватися, отримувати послуги, навчатися, працювати, брати участь у культурному, громадському й політичному житті без сторонньої допомоги та без приниження гідності. Відсутність доступності перетворює фізичне середовище на систему бар'єрів, які виключають мільйони людей із повсякденного життя громад.

В українських реаліях проблема архітектурної доступності залишається особливо гострою. Попри наявність законодавчих норм, державних будівельних стандартів, стратегій і програм, значна частина існуючої забудови — житлової, громадської, транспортної — і надалі залишається недоступною для осіб з інвалідністю та інших мало мобільних груп населення. Бар'єри часто є наслідком не лише браку ресурсів, а й низької обізнаності, формального підходу до виконання вимог, перекладання відповідальності та відсутності дієвих механізмів контролю і впливу.

Особливо складною є ситуація в існуючій забудові. Якщо для нового будівництва доступність дедалі частіше розглядається як обов'язкова складова проектування, то пристосування вже збудованих об'єктів нерідко сприймається як «додатковий тягар», «добра воля власника» або питання, яке можна безкінечно відкладати. У таких умовах люди з інвалідністю та громадські активісти змушені самостійно ініціювати зміни, використовуючи інструменти адвокації, правозахисту та публічного тиску.

Цей посібник створено саме як відповідь на цю практичну потребу. Його мета — не повторити законодавчі норми чи технічні стандарти, а показати, як ними користуватися на практиці. Посібник покликаний допомогти людям з інвалідністю, членам їхніх родин, громадським активістам, представникам громадських організацій, а також небайдужим мешканцям громад зрозуміти, якими шляхами можна домагатися реальних змін у фізичному середовищі.

У фокусі цього видання — адвокація архітектурної доступності: від простих письмових звернень до побудови коаліцій, використання ліцензійних і контрольних механізмів, публічних кампаній та моніторингу. Окрема увага приділяється практичним алгоритмам дій, вибору ефективних інструментів залежно від типу об'єкта та суб'єкта.

Важливо підкреслити: архітектурна доступність — це не питання вузької групи людей. Вона стосується кожного: людей з інвалідністю, людей старшого віку, батьків з дитячими візками, осіб із тимчасовими травмами, вагітних жінок ті інших. Тому адвокація доступності — це внесок у безпеку, зручність і гідність усього суспільства.

Цей посібник виходить з простої, але принципової ідеї: зміни можливі навіть у складних умовах, якщо діяти послідовно, аргументовано й солідарно. Він адресований тим, хто готовий робити те, що може, з тими інструментами, які є, і там, де він перебуває — крок за кроком наближаючи архітектурну доступність до реальності.

АРХІТЕКТУРНА ДОСТУПНІСТЬ: ІСТОРІЯ, ПРИНЦИПИ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ

Історичний доступності.

екскурс

щодо

архітектурної

Архітектурна доступність — не лише соціальна справедливість, а базова умова реалізації прав людини. Закон від 21.03.1991 № 875-XII «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Українській РСР» закріпив гарантії безперешкодного доступу до житла, інфраструктури й транспорту та обов'язки влади й суб'єктів господарювання створювати умови рівноправної участі осіб з інвалідністю.

Пункт 3 Постанови ВР № 876-XII «Про введення в дію Закону Української РСР "Про основи соціальної захищеності інвалідів" визначив: статті 27, 28 і 30 Закону «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Українській РСР» про доступність діють з 01.01.1992, усі заходи мають бути завершені до 01.01.2000; після цієї дати експлуатація об'єктів без пристосувань мала бути заборонена. Тобто держава взяла зобов'язання зробити середовище інклюзивним до 2000 року.

Стаття 27 Закону «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Українській РСР» забороняла планування і забудову без урахування потреб осіб з інвалідністю; стаття 28 цього Закону покладала на транспортну галузь обов'язок обладнувати транспорт і вокзали, а його стаття 30 — адаптувати житло та забезпечувати спеціальні засоби, у т.ч. телефонний зв'язок і ділянки під гаражі для авто з ручним керуванням.

Попри прогресивність норм і відповідність міжнародним стандартам, їх не виконали: до 2000 року більшість об'єктів залишилися недоступними, заборона експлуатації не запрацювала. Причини — брак політичної волі, механізмів впливу, фінансування та низький рівень усвідомлення важливості інклюзії.

Надалі ухвалювали програми, стратегії, плани, зміни до ліцензійних умов, порядки моніторингу, державні будівельні норми. Та без системи контролю і підзвітності більшість документів лишилися на папері: форуми й «круглі столи» звісно відіграю свою позитивну роль, але не забезпечили масового застосування універсального дизайну та розумного пристосування.

Наслідок — фрагментарна, часто «формальна» доступність: занадто круті пандуси, вузькі двері, небезпечні сходи; у транспортній інфраструктурі — поодинокі пониження бордюрів, недоступні переходи і зупинки.

Водночас відсутні дієві інструменти впливу на бар'єри в наявних об'єктах, а процедури для нових — забюрократизовані.

Велику роль відіграють самі люди з інвалідністю та їхні організації. Такі активісти ініціюють перевірки доступності шкіл, лікарень, вокзалів, домагаються пандусів, пониження бордюрів, тактильної навігації тощо. Їхня діяльність просуває універсальний дизайн, корисний для всіх.

Саме завдяки співпраці влади з активістами з'являються відчутні зміни; без такої взаємодії доступність лишається декларацією. Досвід цих лідерів показує: системні зрушення народжуються з послідовної адвокації, щоденного подолання бар'єрів і вимоги реального виконання законів.

Архітектурна доступність: визначення та принципи

Архітектурна доступність — забезпечення рівного фізичного доступу всім групам населення незалежно, зокрема, від віку, статі, стану здоров'я, віросповідання, майнового стану, місця проживання, до об'єктів фізичного оточення (будівель і споруд, об'єктів благоустрою та транспортної інфраструктури тощо).

Адвокація архітектурної доступності — це системна діяльність, спрямована на усунення фізичних бар'єрів у будівлях, спорудах, об'єктах благоустрою та транспортній інфраструктурі шляхом використання правових, адміністративних, громадських та комунікаційних інструментів з метою забезпечення рівного, безпечного та самостійного доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення до фізичного оточення.

Маломобільні групи населення — особи, які відчувають труднощі при самостійному пересуванні, одержанні послуги, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі, зокрема особи з інвалідністю, особи з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, громадяни похилого віку, особи з дитячими візками (*стаття 1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»*).

Розумне пристосування — внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних і підхожих модифікацій і коректив, що не становлять непропорційного чи невинновданого тягаря, для цілей забезпечення реалізації або здійснення особами з інвалідністю нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод (*стаття 2 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю*).

Універсальний дизайн — дизайн предметів, середовища, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально можливою мірою придатними для використання для всіх людей без необхідності адаптації чи спеціального дизайну; водночас він не виключає допоміжних пристроїв для конкретних груп осіб з інвалідністю (*стаття 2 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю*). Ці два поняття взаємодоповнюють одне одного: універсальний дизайн задає базовий стандарт «для всіх», а розумне пристосування — індивідуалізує рішення там, де це потрібно.

Принципи універсального дизайну — це філософія проектування, що прагне зробити предмети, середовище, програми та послуги доступними та зручними для всіх людей, незалежно від їхніх здібностей, віку чи досвіду, без необхідності адаптації чи спеціального дизайну. Їх сім, і вони охоплюють: рівноправне використання, гнучкість у використанні, простоту та інтуїтивність, доступність інформації, терпимість до помилок, низький рівень фізичних зусиль та наявність необхідного простору. Сім принципів універсального дизайну були розроблені у 1997 році робочою групою архітекторів, дизайнерів продуктів, інженерів та дослідників екологічного дизайну під керівництвом американського архітектора Рональда Мейса в Університеті штату Північна Кароліна (NCSSU).

Сім принципів універсального дизайну:

1. **Рівноправне використання:** дизайн має бути корисним та привабливим для людей із різними здібностями, забезпечуючи рівні можливості для їх використання.
2. **Гнучкість у використанні:** дизайн передбачає широкий діапазон індивідуальних уподобань і здібностей.
3. **Просте та інтуїтивне використання:** дизайн є легким для розуміння незалежно від досвіду, знань, мовних навичок чи рівня освіти користувача.
4. **Сприйняття інформації незалежно від сенсорних можливостей:** дизайн надає інформацію ефективними способами, використовуючи різні формати (візуальний, аудіальний, тактильний), щоб задовольнити потреби людей з різними можливостями сприйняття.
5. **Терпимість до помилок:** дизайн мінімізує ризики та шкідливі наслідки випадкових або ненавмисних дій, а також попереджає про них користувачів.
6. **Низький рівень фізичних зусиль:** дизайн використовує мінімальні фізичні зусилля для досягнення зручного та ефективного використання.
7. **Наявність необхідного розміру та простору:** дизайн забезпечує достатній розмір та простір для підходу, доступу, маніпуляцій та використання, враховуючи антропометричні дані, мобільність та стан користувачів.

В українській публічній політиці зараз системну рамку щодо архітектурної доступності задає **Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору до 2030 року** та плани її реалізації; вони інтегрують фізичну, інформаційну, цифрову, освітню, економічну та суспільну безбар'єрність і передбачають

державний моніторинг виконання. Для уніфікації термінів і коректної комунікації використовується **«Довідник безбар'єрності»**, який пояснює поняття «безбар'єрність», «маломобільні групи», «універсальний дизайн» тощо звичною мовою — це допомагає узгоджувати професійні й громадські дискусії.

Сім принципів універсального дизайну утворюють ядро політики доступності. Вони прямо підтримані: (а) *Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю* (визначення універсального дизайну та розумного пристосування + загальний обов'язок доступності), (б) *правом ЄС (Директива (ЄС) 2019/882 щодо вимог доступності продуктів і послуг)*, (в) *європейськими стандартами EN 17210 та ISO 21542* (г) *Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»*, *Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності»*, *Національною стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року*, *ДБН В.2.2-40*, *ДСТУ EN 17210:2024*, *ДСТУ ISO 21542:2025 та інші*. Разом вони дають не лише «визначення», а й практичні інструменти. Саме так архітектурна доступність переходить зі сфери декларацій у сферу вимірюваної якості середовища.

Чому важливо адвокатувати архітектурну доступність

Адвокатування архітектурної доступності є надзвичайно важливим з багатьох причин, що охоплюють соціальні, економічні та правові аспекти. Ось чому це так необхідно:

а) Соціальна справедливість та рівні можливості

- **Права людини.** Кожна людина, незалежно від її фізичних можливостей, має право на вільне пересування, доступ до інформації, освіти, праці, медичних послуг, культури та відпочинку. Архітектурна недоступність обмежує ці фундаментальні права, створюючи бар'єри, які заважають людям з інвалідністю та іншим маломобільним групам повноцінно брати участь у житті суспільства.
- **Соціальна інклюзія.** Доступне середовище сприяє інтеграції людей з інвалідністю в суспільство, дозволяючи їм відчувати себе повноцінними членами громади. Це зменшує соціальну ізоляцію, покращує якість життя і дозволяє їм реалізувати свій потенціал.
- **Самостійність та гідність.** Архітектурна доступність дає людям можливість бути незалежними, самостійно вирішувати свої повсякденні потреби без сторонньої допомоги. Це підвищує їхню гідність та самооцінку.

- **Різноманітність потреб.** Важливо розуміти, що "маломобільні групи населення" — це не лише люди на кріслах колісних. Це також літні люди, батьки з дитячими візками, вагітні жінки, люди з тимчасовими травмами, люди з порушеннями зору чи слуху, люди з великими сумками або багажем. Створення доступного середовища вигідне для всіх.

б) Економічні переваги

- **Збільшення економічної активності.** Доступне середовище дозволяє людям з інвалідністю працювати, навчатися, робити покупки, користуватися послугами, що сприяє розвитку економіки. За даними досліджень, інвестиції у безбар'єрність можуть принести значні економічні вигоди завдяки збільшенню продуктивності та зменшенню витрат на догляд.
- **Збільшення кількості клієнтів/споживачів.** Доступні будівлі та послуги приваблюють більшу кількість відвідувачів та клієнтів, що є вигідним для бізнесу.
- **Підвищення вартості нерухомості.** Інклюзивна нерухомість має вищу вартість та привабливість на ринку, оскільки відповідає потребам ширшого кола потенційних покупців/орендарів.
- **Зменшення витрат на адаптацію.** Проектування доступності на початкових етапах будівництва значно дешевше, ніж подальша реконструкція та адаптація існуючих об'єктів. За таких обставин вартість будівництва з урахуванням архітектурної доступності зростає лише на 1-2 %, а подекуди може взагалі й не зрости.

с) Правові зобов'язання та імідж держави

- **Міжнародні зобов'язання:** Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю, яка зобов'язує державу забезпечувати доступність усіх сфер життя для людей з інвалідністю. Адвокатування доступності є виконанням цих міжнародних зобов'язань.
- **Національне законодавство.** В Україні існують закони та будівельні норми (ДБН), які вимагають забезпечення доступності. Однак проблема полягає в їхньому недостатньому виконанні та контролі. Адвокатування привертає увагу до цієї проблеми та стимулює дотримання норм.
- **Позитивний імідж.** Створення безбар'єрного середовища є показником розвитку та цивілізованості суспільства, що позитивно впливає на міжнародний імідж країни.

d) Безпека та комфорт для всіх

- **Універсальний дизайн.** Принципи універсального дизайну спрямовані на створення просторів, які є безпечними та комфортними для всіх, а не лише для людей з інвалідністю.
- **Зменшення травматизму.** Чітка навігація, якісне освітлення, відсутність перешкод та слизьких поверхонь зменшують ризик травм для всіх категорій населення.

e) Пост-воєнне відновлення України

- **Зростання кількості людей з інвалідністю.** Через війну кількість людей з інвалідністю в Україні значно зросла. Це робить питання архітектурної доступності ще більш актуальним у контексті повоєнного відновлення та відбудови країни.
- **Відбудова з урахуванням нових реалій.** Адвокатування доступності є ключовим для того, щоб нова інфраструктура та реконструйовані об'єкти були спроектовані та побудовані з урахуванням потреб усіх громадян.

Отже, адвокатування архітектурної доступності — це не просто питання доброї волі, а **необхідність для створення справедливого, інклюзивного, безпечного та економічно вигідного суспільства**. Це інвестиція в майбутнє, яка принесе користь кожному громадянину.

Законодавча база: міжнародні зобов'язання України (Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю) та національні норми

В Україні за останні три десятиліття було ухвалено кілька сотень указів Президента, програмних і стратегічних документів, планів заходів, нормативних актів та державних будівельних норм, які стосуються архітектурної доступності та вирішення питань людей з інвалідністю.

Серед них особливе місце посідає Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», що ще на початку 1990-х закріпив базові вимоги до створення безбар'єрного середовища. Важливими орієнтирами залишаються також ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд», які конкретизують практичні параметри доступності, та міжнародні стандарти — Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, Директива (ЄС) 2019/882 щодо вимог доступності продуктів і послуг, EN 17210 та ISO 21542.

Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» ще з початку 1990-х чітко закріпив норми архітектурної доступності:

- ☑ **Стаття 26.** Органи влади, підприємства, установи й організації незалежно від форми власності зобов'язані створювати умови для безперешкодного доступу осіб з інвалідністю до житлових, громадських і виробничих будинків, споруд, громадського транспорту, а також для вільного пересування в населених пунктах.
- ☑ **Стаття 27.** Планування і забудова населених пунктів, будівництво та реконструкція будинків і споруд без пристосування для використання особами з інвалідністю не допускаються. У випадках, коли адаптація існуючих об'єктів неможлива, місцеві ради разом з підприємствами мають створювати альтернативні сприятливі умови, зокрема шляхом будівництва спеціальних об'єктів. Фінансування таких заходів здійснюється з місцевих бюджетів та коштів суб'єктів господарювання.
- ☑ **Стаття 28.** Підприємства транспорту зобов'язані забезпечувати спеціальне обладнання транспортних засобів, вокзалів, аеропортів та інших об'єктів, яке дає змогу особам з інвалідністю безперешкодно користуватися їхніми послугами. При створенні нових засобів пересування та будівництві об'єктів транспортної інфраструктури обов'язково враховується можливість їх використання людьми з інвалідністю.
- ☑ **Стаття 30.** Житлові приміщення, під'їзди, сходові клітки, де проживають особи з інвалідністю, мають бути обладнані спеціальними засобами і пристосуваннями відповідно до індивідуальної програми реабілітації, а також телефонним зв'язком. У разі неможливості адаптації житла може здійснюватися його заміна. Також передбачено обов'язок місцевих рад виділяти земельні ділянки для гаражів для автомобілів із ручним керуванням поруч із місцем проживання.

Наведені статті створюють комплексний каркас: від планування територій до облаштування транспорту і житлових будівель. Вони інтегрують принцип **універсального доступу** у всі сфери життя.

Українські **державні будівельні норми ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд»** конкретизують ці засади у вигляді вимог до проектування, будівництва нових та реконструкції, реставрації, капітального ремонту існуючих житлових будинків та громадських будівель і споруд, а також на розумне їх пристосування з урахуванням потреб маломобільних груп населення. Норми задають функціональні вимоги до входних груп, вертикальної та горизонтальної комунікації, інформаційної навігації, місць очікування тощо.

На міжнародному рівні **Комітет ООН з прав осіб з інвалідністю** в Загальному коментарі № 2 до статті 9 Конвенції пояснює, що доступність — це *попередній обов'язок* держави: потрібно системно виявляти та усувати бар'єри у фізичному середовищі, транспорті, інформації та комунікації, а також забезпечувати стандарти, моніторинг і санкції за невиконання (на відміну від розумного пристосування, яке є індивідуальним правом). Це важливий орієнтир для національної політики й технічного нормування.

У **праві ЄС** рамковими документами, що підсилюють вимоги доступності, є **Стратегія ЄС з прав осіб з інвалідністю 2021–2030** (пріоритет «Accessibility» і створення центру AccessibleEU) та **Європейський акт про доступність** (Директива (ЄС) 2019/882), який встановлює уніфіковані вимоги до доступності визначених *продуктів і послуг* на внутрішньому ринку (банкомати, термінали, електронні послуги, електронні книги, е-комерція тощо). Водночас сама **забудова/будівельне середовище** в ЄС лишається здебільшого сферою національного регулювання, а технічним дороговказом служить **Європейський стандарт EN 17210:2021** «Доступність та зручність використання забудованого середовища», який закріплює *функціональні вимоги* до доступності зовнішніх і внутрішніх просторів, спираючись на принципи універсального дизайну; на глобальному рівні йому кореспондує **ISO 21542:2021** «Будівництво будівель — Доступність та зручність використання забудованого середовища». Обидва згадані європейські документи затверджені в Україні на рівні державних стандартів відповідно **ДСТУ EN 17210:2024** та **ДСТУ ISO 21542:2025**.

Водночас рамкову системність у національній політиці України щодо доступності забезпечує Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору до 2030 року та затверджені на її виконання плани заходів.

Всі зазначені документи формують комплексну основу, що поєднує законодавчі вимоги, технічні норми та міжнародні підходи, переводячи архітектурну доступність зі сфери декларацій у сферу практичної реалізації та вимірюваної якості середовища.

ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ АДВОКАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ДОСТУПНОСТІ В ІСНУЮЧІЙ ЗАБУДОВІ

Адвокація архітектурної доступності в існуючій забудові: проблеми та виклики

Відсутність дієвих механізмів

На превеликий жаль, на сьогодні в Україні державними органами не створено належних і дієвих механізмів впливу на процес забезпечення архітектурної доступності в існуючій забудові. Хоча законодавство містить низку норм та вимог, на практиці вони часто не реалізуються. Контрольні й наглядові органи працюють фрагментарно, а механізми примусу до адаптації щойно збудованих об'єктів є занадто складними. У результаті кінцевий результат у сфері доступності залежить не від державної політики чи системної роботи, а радше від доброї волі та фінансової спроможності власників або орендарів об'єктів архітектури. При цьому важливим чинником є вид їхньої діяльності: якщо бізнес орієнтований на масового споживача, то він може розглядати доступність як конкурентну перевагу, але якщо цього стимулу немає — практично завжди питання архітектурної доступності залишається поза увагою.

Відсутність універсального інструменту адвокації

Ще однією ключовою проблемою є відсутність в Україні єдиного та універсального інструменту адвокації архітектурної доступності в існуючій забудові. Теоретично громадяни можуть звертатися зі скаргами до органів влади, але на практиці це часто виглядає формально:

- письмові звернення розглядаються поверхово й закривають «відписками»;
- скарги безрезультатно пересилаються від одного органу до іншого, зокрема навіть до тих структур, на які подано скаргу;
- судові процеси тривають роками і потребують значних фінансових та емоційних ресурсів;
- навіть отримані позитивні рішення судів нерідко не виконуються.

Така ситуація фактично позбавляє людей дієвих правових інструментів і змушує шукати альтернативні методи впливу.

Проте є непоодинокі випадки, коли людям з інвалідністю та їхнім організаціям вдається переконати і органи влади і бізнес створити архітектурну доступність в будівлях і приміщеннях, де вони здійснюють свою діяльність.

Багато в чому позитивний результат адвокації архітектурної доступності залежить від фаховості, наполегливості та організаторських здібностей, тих хто її проводитиме, а також, за потреби, — готовності до тривалих відповідних кампаній!

Позитивні приклади бізнесу

Варто відзначити прикметний факт: іноді самі суб'єкти господарювання — особливо представники великого бізнесу у сфері торгівлі, громадського харчування та надання послуг населенню — добровільно створюють архітектурну доступність навіть без формального обов'язку. Для них це є частиною корпоративної соціальної відповідальності, елементом позитивного іміджу та економічно вигідною інвестицією у власний бізнес. Адже доступність розширює коло клієнтів, підвищує лояльність і забезпечує комфорт для всіх відвідувачів. Це свідчить, що економічні стимули можуть бути потужним двигуном змін.

Легші та складніші напрямки адвокації

З огляду на практику можна виділити два основні рівні складності в адвокації архітектурної доступності:

1. **Відносно легше впливати** на об'єкти, що належать державі чи органам місцевого самоврядування, а також на ті, де здійснюється господарська діяльність, яка потребує ліцензування чи отримання дозвільних документів. Тут існує певний простір для тиску: через законослухняність чиновників, умови ліцензії, контрольні перевірки, зобов'язання під час новобудівництва, реконструкції, реставрації чи капітального ремонту.
2. **Набагато складніше** проадвокатувати зміни у приватних об'єктах, які не потребують отримання будь-яких дозвільних документів і де власники не ведуть діяльності, що підпадає під ліцензування. У таких випадках вплив як громадськості, так і органів влади — мінімальний, і фактично все залежить від доброї волі власника чи суспільного тиску.

Необхідність комплексного підходу

Оскільки єдиного та універсального інструменту адвокації архітектурної доступності в Україні немає, цей процес потребує комплексного підходу. Практика свідчить: **чим ширше коло дій та чим гучніше звучить проблема, тим більше шансів на успіх**. До таких заходів можна віднести:

- ✓ **масові інформаційні кампанії** в соціальних мережах та ЗМІ, які привертають увагу громадськості й змушують реагувати владу та бізнес;
- ✓ **колективні звернення** від людей та/або громадських організацій, які мають більшу вагу, ніж індивідуальні скарги;
- ✓ **численні звернення** від людей та/або громадських організацій, які свідчать про те, що адвокатування підтримують багато фізичних та юридичних осіб;
- ✓ **громадські моніторинги та публічні звіти**, які документують факти недоступності та формують доказову базу;
- ✓ **партнерство з міжнародними організаціями**, яке дозволяє підсилити адвокацію авторитетом зовнішніх структур;
- ✓ **юридичні дії** (суди, використання механізмів антикорупційних органів та інше) як тривалий, але необхідний елемент.

Важливість залучення громади

Успішна адвокація потребує максимально широкої підтримки. Залучення людей з інвалідністю, їхніх родин, громадських організацій, журналістів, блогерів, активних мешканців громад створює критичну масу тиску, яку важко ігнорувати. Соціальні мережі стають платформою для швидкого поширення проблемних кейсів, а медіа — для суспільної дискусії.

Водночас необхідно розуміти: цей процес може подекуди тривати не один місяць, а інколи навіть роками. Відповідні зміни вимагають часу, ресурсів і наполегливості. Але навіть поодинокі приклади успішної адвокації створюють прецеденти, які в майбутньому полегшують шлях для інших громад та ініціатив.

Висновок

Адвокація архітектурної доступності в існуючій забудові в Україні сьогодні є складним, тривалим і багатогранним процесом. Відсутність універсальних інструментів і механізмів змушує людей з інвалідністю та громадськість шукати індивідуальних варіантів рішень, поєднувати різні інструменти та будувати коаліції. Попри труднощі, практика показує: гучність проблеми, публічність та солідарність громадян здатні змусити владу і бізнес рухатися в напрямку змін. А отже, ключ до успіху — це системність, наполегливість і колективна дія.

Алгоритм визначення інструментів, коаліцій (команд) та органів оскарження задля адвокатування архітектурної доступності

Розберемо, яким чином визначати інструменти, коаліції та органи оскарження задля адвокатування архітектурної доступності.

Збір інформації про суб'єкта, що не забезпечує належну архітектурну доступність, та дані про моніторинги доступності будівлі та приміщення, в якому він здійснює свою діяльність.

Задля цього слід знайти якомога більше інформації щодо юридичної особи та фізичної особи-підприємця, які не забезпечують належну архітектурну доступність:

- ☒ повне найменування юридичної особи або прізвище, ім'я, по-батькові фізичної особи-підприємця (за найменуванням можна зрозуміти наявність у юридичної особи статусу «національний»);
- ☒ юридичну та фактичну адресу;
- ☒ організаційно-правову форму;
- ☒ види діяльності, а також чи підпадають відповідні види діяльності під ліцензування та отримання інших дозвільних документів (за переліком видів діяльності можна зрозуміти ймовірну наявність ліцензій);
- ☒ відомості про органи управління (для юридичної особи);
- ☒ перелік засновників/учасників (для юридичної особи);
- ☒ результати проведених моніторингів доступності.

Отримати вищевказану інформацію можна:

- ☒ через запит до юридичної особи та фізичної особи-підприємця;
- ☒ в куточках споживача;
- ☒ на сайті відповідних суб'єктів і в соціальних мережах;
- ☒ через Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;
- ☒ через такі платформи, як opendatabot.ua, youcontrol.com.ua, vkursi.pro;
- ☒ через Єдиний державний веб-портал відкритих даних або через запити до органів місцевого самоврядування. Варто відзначити, що згідно з Переліком наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, що йде додатком до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 835, дані про доступність будівель для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних;

- ☑ через мапу безбар'єрності на сайті <https://lun.ua> (<https://lun.ua/misto/barrier-free#5/48.2/30.3>) або інших локальних мапах безбар'єрності/доступності, де розміщені картки безбар'єрності/інформація про доступність об'єкта фізичного оточення за результатами проведення оцінки ступеня безбар'єрності будівель і споруд, складеною відповідно до Порядку проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 537.

Інструменти адвокатування архітектурної доступності

До інструментів адвокатування архітектурної доступності можна віднести:

- ☑ розгляд питання на засіданні комісії органу місцевого самоврядування;
- ☑ розгляд питання на засіданні громадської ради органу місцевого самоврядування;
- ☑ розгляд питання на засіданні комітету доступності/раді безбар'єрності органу місцевого самоврядування;
- ☑ проведення громадської експертизи згідно з постановою КМУ №996 (2004);
- ☑ електронна петиція;
- ☑ письмове звернення.

Найпростішим та достатньо ефективним інструментом адвокатування архітектурної доступності, за умови правильного використання чинного законодавства, може стати письмове звернення. Багато хто скептично ставиться до спроможності даного варіанту, але повірте, що при належному складанні письмове звернення також може бути достатньо ефективним інструментом за умови системних, наполегливих і індивідуальних/колективних дій.

Автори цього посібника рекомендують починати адвокацію архітектурної доступності саме з письмових звернень до порушників архітектурної доступності з аргументованими вимогами усунути фізичні бар'єри та забезпечити архітектурну доступність і/або до органів влади з аргументованою вимогою сприяти вирішенню відповідних порушень. Під аргументованими вимогами є перелічення в письмовому зверненні максимальної кількості виявлених невідповідностей фізичного оточення вимогам ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» та/або іншим інклюзивним державним будівельним нормам. Відповіді від порушників архітектурної доступності та органів влади у подальшому будуть основою для використання інших інструментів адвокатування, більш складних і тривалих у підготовці, зокрема, розгляду відповідних питань на засіданнях комісій, громадських рад, комітетів доступності

та рад безбар'єрності органів місцевого самоврядування та для складання судових позовів.

Коаліції/команди

Вже на початкових етапах підготовки до адвокатування архітектурної доступності необхідно скласти список фізичних і юридичних осіб, що можуть потенційно підтримати адвокацію архітектурної доступності, а також, по можливості, провести із ними перемовини. Зазвичай список таких фізичних і юридичних осіб можна розділити на дві групи (активну та пасивну).

Активна група може допомагати складати колективні та індивідуальні письмові численні звернення до різних органів влади та суб'єктів та відстежувати результати їх розгляду, брати участь у підписанні звернень і у проведенні моніторингу архітектурної доступності та/або громадській експертизі, знімати відео та розповсюджувати їх в соціальних мережах, на телебаченні та радіо, проводити та брати участь в онлайн та офлайн заходах.

Інша пасивна група — це ті, хто морально підтримують адвокацію архітектурної доступності. Здебільшого з об'єктивних і суб'єктивних причин від них не варто очікувати чогось більше за підпис письмового звернення, коментування, «лайк» та «репост» поста в соціальних мережах. Але масовість таких дій також є дуже корисною!

Як до першої, так і до другої групи належать:

- друзі, близькі та інші люди/колеги, що потенційно можуть підтримати та поширити пост;
- партнерські та правозахисні організації;
- засоби масової інформації;
- громадські діячі, відомі люди, активісти, блогери та інші (краще обирати тих, хто спеціалізується на відповідній тематиці);
- представники органів влади, в тому числі контролюючих (центрального та регіонального рівнів);
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та його представники в регіонах,
- народні депутати України, місцеві депутати;
- радниця-уповноважена Президента України з питань безбар'єрності;
- Урядовий уповноважений з прав осіб з інвалідністю та його представники в регіонах;
- представники комітетів доступності/ради безбар'єрності.

Органи оскарження

Письмове звернення до порушників архітектурної доступності. Автори цього посібника рекомендують розпочинати свої адвокації архітектурної доступності саме зі звернень до таких порушників, оскільки серед них також можуть бути свідомі та законослухняні юридичні особи/фізичні особи-підприємці/громадяни, які самостійно зголосяться усунути фізичні бар'єри та забезпечити архітектурну доступність. Якщо ж їх відповідь буде негативною чи вони взагалі не нададуть відповіді, тоді сміливо (із зазначенням результату звернення до порушників) радимо звертатися до органів влади з аргументованою вимогою сприяти усуненню відповідних порушень.

У разі, якщо порушення виявлені на об'єкті нового будівництва або об'єкті, на якому відбувається капітальний ремонт, реконструкція або реставрація, то письмове звернення про відсутність архітектурної доступності чи її неналежну якість, крім порушника, слід надсилати органам державного архітектурно-будівельного контролю.

Хто є органами державного архітектурно-будівельного контролю

- ☑ **Національний рівень: Державна інспекція архітектури та містобудування України (ДІАМ)** — центральний орган виконавчої влади, що реалізує політику у сфері державного архітектурно-будівельного контролю (далі – держархбудконтролю), а також - державного архітектурно-будівельного нагляду (в т. ч. нагляд за місцевими органами держархбудконтролю). ДІАМ виконує відповідні функції там, де місцеві органи не забезпечили створення місцевих органів держархбудконтролю.
- ☑ **Місцевий рівень:** підрозділи виконавчі органи сільських/селищних/міських рад (**місцеві органи держархбудконтролю**) — працюють у межах делегованих повноважень. Якщо такого органу немає, як вказано в попередньому абзаці, то контроль виконує ДІАМ.

Розподіл повноважень між органами держархбудконтролю за класами наслідків (СС1–СС3)

- ☑ **СС1 (незначні наслідки) і СС2 (середні наслідки): місцеві органи держархбудконтролю** (за наявності делегованих повноважень) здійснюють реєстраційні/контрольні дії щодо таких об'єктів у межах своєї громади. Переліки таких органів і їх делегованих повноважень публікує ДІАМ.

☒ **СС3 (значні наслідки) здійснює тільки ДІАМ.**

Таким чином у разі, якщо порушення виявлені на об'єкті нового будівництва або об'єкті, на якому відбувається капітальний ремонт, реконструкція або реставрація, для обрання органу держархбудконтролю, якому надсилатиметься письмове звернення варто перевірити список делегованих органів на сайті ДІАМ. Якщо населеного пункту в цьому переліку не має то контролюючим органом є ДІАМ і вертатись потрібно до нього.

Нормативна база (корисно мати під рукою)

Закон «Про регулювання містобудівної діяльності»: класи наслідків СС1–СС3 та розмежування повноважень між ДІАМ та місцевими органами.

Рішення Кабінету Міністрів України про введення об'єктів в експлуатацію, контроль, нагляд, відповідальність і мораторій на перевірки в сфері будівництва та Положення про ДІАМ.

від 23.12.2020 № 1340	Про затвердження Положення про Державну інспекцію архітектури та містобудування України (ДІАМ). Визначає основні завдання, функції та повноваження центрального органу, що здійснює архітектурно-будівельний контроль та нагляд.	Організація та повноваження центрального органу контролю
від 06.04.1995 № 244	Порядок накладення штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності.	Контроль та відповідальність
від 13.04.2011 № 461	Питання прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів.	Введення в експлуатацію
від 13.04.2011 № 466	Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт (дозвільні процедури, початок робіт).	Дозвільні процедури
від 23.05.2011 № 553	Порядок здійснення державного архітектурно-будівельного контролю (ДАБК).	Державний контроль
від 19.08.2015 № 698	Порядок здійснення державного архітектурно-будівельного нагляду.	Державний нагляд
від 23.12.2020 № 1340	Положення про Державну інспекцію архітектури та містобудування України (ДІАМ).	Організація та повноваження центрального органу
від 13.03.2022 № 303	Встановлена заборона на проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) юридичних та фізичних осіб на період воєнного стану, крім з-поміж іншого органів державного	Державний контроль і нагляд

	архітектурно-будівельного контролю, які можуть здійснювати позапланові заходи державного архітектурно-будівельного контролю: 1) на об'єктах будівництва, роботи на яких виконуються за рахунок бюджетних коштів; 2) на всіх об'єктах будівництва - в частині додержання вимог будівельних норм щодо забезпечення доступності і безпеки об'єктів для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення	
--	--	--

З метою розгляду отриманих звернень фізичних чи юридичних осіб про порушення суб'єктом містобудування вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності під час нового будівництва, капітального ремонту, реконструкції та реставрації при ДІАМ утворюється комісія щодо розгляду звернень у сфері містобудівної діяльності (далі — комісія).

Комісія здійснює колегіальний розгляд звернень фізичних чи юридичних осіб. Керівник органу державного архітектурно-будівельного контролю затверджує склад комісії та визначає її чисельність. До складу комісії входять посадові особи органу державного архітектурно-будівельного контролю.

Комісія розглядає звернення протягом десяти робочих днів з дати їх надходження.

ДІАМ не пізніше ніж за чотири дні до дня розгляду заяви повідомляє заявнику та замовнику про час і місце засідання Комісії шляхом розміщення оголошення на офіційному веб-сайті зазначеного органу та додатково телефонограмою (якщо номер телефону зазначено у зверненні) або з використанням електронної пошти (якщо адресу електронної пошти зазначено у зверненні, доданих до нього документах).

Розгляд звернень здійснюється за участю заявника та замовника або їх представників. Заявник, замовник та/або їх представники мають право надавати пояснення та подавати додаткові матеріали з питань, зазначених у зверненні, з обов'язковим відображенням відповідної інформації у протоколі.

У разі неявки замовника або його представника після належного їх повідомлення у спосіб, визначений абзацом шостим цього пункту, заява розглядається без його участі. У разі неявки заявника розгляд заяви переноситься на іншу дату, про що замовник і заявник повідомляються у спосіб, визначений абзацом шостим цього пункту. У разі повторної неявки заява залишається без розгляду.

За результатами розгляду звернення комісія шляхом голосування ухвалює рішення, що оформлюється відповідним висновком. Рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше половини персонального складу комісії. У разі рівного розподілу голосів голос голови комісії є вирішальним.

Висновок комісії повинен обов'язково містити:

- ☒ дату та місце проведення засідання комісії;
- ☒ склад комісії, що здійснювала розгляд звернення, та результати голосування ("за", "проти" чи "утримався");
- ☒ реквізити та суть звернення;
- ☒ рекомендацію органу державного архітектурно-будівельного контролю щодо обґрунтованості або необґрунтованості позапланової перевірки, а також необхідності її проведення на підставі звернення.

З урахуванням рекомендацій, наведених у висновку комісії, видається наказ за підписом керівника або уповноваженого заступника керівника ДІАМ про проведення позапланової перевірки.

У разі, якщо архітектурна доступність (повністю чи частково) відсутня на давно збудованому об'єкті, то органи оскарження обираються з урахуванням наступного.

У разі, якщо відсутня архітектурна доступність чи її належна якість на давно збудованому об'єкті, в якому здійснює свою діяльність суб'єкт, що:

- ☒ належить до державної або комунальної власності, органом управління/засновником якого є орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування, то письмове звернення слід надсилати до такого органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування;
- ☒ має ліцензію та/або інший дозвільний документ, отримання якого вимагає наявність архітектурної доступності, то письмове звернення слід надсилати до органу ліцензування або органу, що видав дозвільний документ;
- ☒ займається торгівлею, громадським харчуванням та/або наданням послуг населенню, то письмове звернення слід надсилати до Держпродспоживслужби та/або її територіальних органів;
- ☒ має національний статус, то письмове звернення слід надсилати до міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, у підпорядкуванні якого перебуває такий національний заклад (установа) чи залежно до якої сфери він належить.

Незалежно від будь-якої форми власності та господарювання, а також видів діяльності, письмове звернення про відсутність архітектурної доступності чи її неналежну якість можна надсилати до:

- ☑ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та його представників в регіонах;
- ☑ народних депутатів України та місцевих депутатів;
- ☑ Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю та його представників в регіонах;
- ☑ комітетів доступності/рад безбар'єрності.

У разі виявлення підозри у неправомірних діях фахівця з питань технічного обстеження будівель та споруд, який склав документ, що підтверджує створення доступності, письмове звернення слід надсилати до Міністерства розвитку громад та територій України (Мінрозвитку), Державної інспекції архітектури та містобудування України (ДІАМ), органу ліцензування відповідної господарської діяльності та саморегулювальної організації у сфері архітектурної діяльності, що видала такому фахівцю сертифікат.

Письмові звернення можуть бути подані окремою особою (індивідуальне) або групою осіб (колективне). Їх можна адресувати як одному органу оскарження, так і декільком відразу.

Краще, щоб звернення підписувала фізична особа (наприклад, особа з інвалідністю внаслідок війни), якій за статусом та законодавством відповідь повинна бути підписана першими керівниками державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій особисто. Якщо такої людини немає, то звернення може бути підписане будь-якою особою, якої стосується питання відсутності архітектурної доступності чи її неналежна якість, або посадовою особою громадського об'єднання чи іншого суб'єкта.

Такі письмові звернення радимо надсилати рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

У разі порушення терміну надання відповіді порушником архітектурної доступності/органом оскарження, підписання відповіді не належною посадовою особою, пересилання письмового звернення органу або посадовій особі, дії чи рішення яких оскаржуються, необхідно готувати додаткові скарги на відповідні порушення до вищого органу або посадової особи та до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Порушники мають розуміти, що до них з законними вимогами звертаються юридично підковані люди, від яких відписками «не відпишешся»!

Особливою формою колективного звернення громадян є електронна петиція. Електронну петицію щодо архітектурної доступності чи її неналежної якості рекомендується складати тільки у разі впевненості, що відповідна петиція набере необхідну кількість підписів. В іншому разі рекомендується обмежитися простими письмовими зверненням.

Дорожня карта адвокації архітектурної доступності на різних об'єктах

Розберемо варіанти із адвокатування архітектурної доступності в різних давно збудованих об'єктах, в яких функціонують:

1. бюджетна/комунальна установа, заснована державним органом влади/органом місцевого самоврядування. В такому разі слід звертатися спочатку до суб'єкта, у якого відсутня архітектурна доступність чи належна її якість, а потім до державного органу влади/органу місцевого самоврядування, що заснував (створив) бюджетну/комунальну установу або координує її діяльність;
2. заклад охорони здоров'я та аптека. В такому разі по закладу охорони здоров'я слід звертатися спочатку до суб'єкта, у якого відсутня архітектурна доступність чи належна її якість, а потім до МОЗ, а по аптеці — спочатку до порушника, а потім до Держлікслужби. Із повним переліком органів ліцензування можна ознайомитися в постанові Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609;
3. відділення банку, страхова компанія, кредитна спілка та/або ломбард. В такому разі слід звертатися спочатку до суб'єкта, у якого відсутня архітектурна доступність чи належна її якість, а потім до Національного банку України.
4. суб'єкти, що займаються торгівлею, громадським харчуванням та/або наданням послуг населенню. В такому разі слід звертатися спочатку до суб'єкта, у якого відсутня архітектурна доступність чи належна її якість, а потім до Держпродспоживслужби чи її регіональних органів;
5. суб'єкти із національним статусом. В такому разі слід звертатися спочатку до суб'єкта, у якого відсутня архітектурна доступність чи належна її якість, а потім до міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, у підпорядкуванні якого перебуває такий національний заклад (установа) чи залежно до якої сфери він належить;
6. суб'єкти, діяльність яких не потребує отримання будь-яких дозвільних документів. В такому разі слід звертатися спочатку до суб'єкта, у якого відсутня архітектурна доступність чи належна її якість, а потім до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Наведемо в таблиці декілька варіантів письмових звернень - більш тривалий, але послідовний варіант і більш швидкий варіант. Який із них обрати, слід вирішувати, проаналізувавши можливі та необхідні майбутні наслідки як для порушника, так і для ініціатора письмового звернення.

Більш тривалий, але послідовний варіант	Більш швидкий варіант
Крок 1. Готуємо та надсилаємо письмове звернення із вимогою про створення архітектурної доступності до суб'єкта, у якого відсутня така архітектурна доступність чи належна її якість. Крок 2. У разі ігнорування вищевказаним суб'єктом вимог щодо створення належної архітектурної доступності, готуємо та надсилаємо письмове звернення до повноважних органів, визначених у вищевказаних шести пунктах. Крок 3. Якщо всі вищевказані звернення будуть проігноровані та не матимуть позитивного результату, то надсилайте письмове звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Крок 4. Якщо всі вищевказані дії не матимуть позитивного результату, то звертайтеся до суду.	Крок 1. Готуємо та надсилаємо письмове звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
Крок 5:	Крок 2:
У разі виявлення підозри у неправомірних діях фахівця з питань технічного обстеження будівель та споруд, який складав документ, що підтверджує створення доступності в місцях провадження господарської діяльності, окреме аргументоване письмове звернення слід також надіслати до Міністерства розвитку громад та територій України (Мінрозвитку), Державної інспекції архітектури та містобудування України (ДІАМ), органу ліцензування відповідної господарської діяльності та саморегульвної організації у сфері архітектурної діяльності, що видала такому фахівцю сертифікат.	
У разі порушення терміну надання відповіді порушником архітектурної доступності/органом оскарження, підписання відповіді не належною посадовою особою, пересилання письмового звернення органу або посадовій особі, дії чи рішення яких оскаржуються, необхідно готувати додаткові скарги на відповідні порушення до вищого органу або посадової особи та до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.	

ЗВЕРНЕННЯ ЩОДО АРХІТЕКТУРНОЇ ДОСТУПНОСТІ: ВИДИ ЗВЕРНЕНЬ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЇХ СКЛАДАННЯ

Вимоги та рекомендації до письмового звернення

Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги.

Пропозиція (зауваження) — звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства.

Заява (клопотання) — звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання — письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Скарга — звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

У разі відсутності архітектурної доступності чи її неналежної якості рекомендується завжди складати письмові звернення.

Письмове звернення про відсутність архітектурної доступності чи її неналежну якість повинно містити:

- ☑ повне найменування юридичної особи або ПІБ фізичної особи-підприємця, який не забезпечив належну архітектурної доступність або органу оскарження;
- ☑ прізвище, ім'я, по батькові громадянина/ назву громадського об'єднання (ініціатора звернення);
- ☑ місце проживання громадянина/ юридичну адресу громадського об'єднання (ініціатора звернення);
- ☑ чітко викладену суть порушеного питання, пропозицію (зауваження), заяву (клопотання) чи скаргу;
- ☑ інформацію про невідповідність об'єкта вимогам ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» та/або іншим інклюзивним державним будівельним нормам;
- ☑ фото бар'єрів/копія результатів моніторингу архітектурної доступності не є обов'язковими, але за наявності рекомендується їх додавати до скарги додатками;
- ☑ картку безбар'єрності об'єкта фізичного оточення за результатами проведення оцінки ступеня безбар'єрності будівель і споруд, складеною відповідно до Порядку проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 537, чи іншу аналогічну інформацію (за наявності);
- ☑ аргументовану підозру у неправомірних діях фахівця з питань технічного обстеження будівель та споруд, який складав документ, що підтверджує створення доступності в місцях провадження господарської діяльності (за наявності відповідного документа). Фото/сканована копія сертифікату такого не є обов'язковою, але за наявності рекомендується відповідні документи додавати до скарги додатками.

Таке письмове звернення повинно бути підписане громадянином/керівником громадського об'єднання із зазначенням дати. Звернення може бути подано окремою особою (індивідуальне) або групою осіб (колективне).

Відповідно до законодавства електронне звернення — це письмове фотографоване або скановане зображення підписаного громадянином/керівником громадського об'єднання звернення із зазначенням дати. Це звернення повинно містити: електронну поштову адресу громадянина/громадського об'єднання, на яку може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку. Кваліфікований електронний підпис (КЕП) не є обов'язковим, але є допустимим варіантом підпису такого електронного звернення.

Письмове звернення надсилається поштою або передається до відповідного органу, установи особисто чи через уповноважену ним особу. Письмове звернення також може бути надіслане з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку (електронне звернення).

Акцентуємо, що письмове звернення без зазначення місця проживання громадянина/юридичної адреси громадського об'єднання, без підпису громадянина/керівника громадського об'єднання або таке, з якого неможливо встановити авторство, визнається усіма органами державної влади, місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності анонімним, і розгляду таке звернення не підлягає.

Звернення розглядають і вирішують у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, — невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляють особу, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів.

Пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) та скарги Героїв Радянського Союзу, Героїв Соціалістичної Праці, осіб з інвалідністю внаслідок війни за законом повинні розглядати перші керівники державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій особисто.

Соціальні мережі як один із інструментів адвокатування архітектурної доступності

Одночасно зі спрямуванням письмового звернення рекомендується підготувати та розмістити в соціальних мережах (наприклад, Facebook) пост із скороченою версією письмового звернення, чітко виклавши суть порушеного питання, пропозицію (зауваження), заяву (клопотання) чи скаргу. За наявності фото бар'єрів/результати моніторингу архітектурної доступності обов'язково рекомендується їх додати до текстової частини посту. Ідеально, якщо текст посту складатиметься із 3-5 абзаців з посиланням на більш детальну інформацію в письмовому зверненні, фото якого варто розмістити разом із цим постом, або в статті, посилання на яку буде також необхідно розмістити в пості. Також рекомендується вказати бажану дію для людей, що потенційно можуть підтримати пост (наприклад, «прошу коментувати та поширювати» або «за репост 100 в карму»).

Обов'язковою умовою розміщення посту є також «відмічання» трьох категорій суб'єктів:

1. ті, що потенційно можуть підтримати письмове звернення, та повинні вжити заходів задля врегулювання відповідних питань:

- ☒ друзі, близькі та інші люди/колеги, що потенційно потенційні можуть підтримати та поширити пост;
- ☒ партнерські та правозахисні організації;
- ☒ засоби масової інформації;
- ☒ громадські діячі, відомі люди, активісти, блогери та інші (краще обирати тих, хто спеціалізується на відповідній тематиці);

2. ті, до кого адресоване письмове звернення, а також ті, хто займається формуванням та реалізацією відповідної державної політики:

- ☒ органи влади, в тому числі контролюючі (центрального та регіонального рівнів);
- ☒ Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, та його представники в регіонах,
- ☒ народні депутати України, місцеві депутати;
- ☒ радниця-уповноважена Президента України з питань безбар'єрності;
- ☒ Урядовий уповноважений з прав осіб з інвалідністю та його представники в регіонах;
- ☒ комітети доступності/ради безбар'єрності;

3. ті, хто допустив відсутність архітектурної доступності чи її неналежну якість, а також взаємопов'язані із ним суб'єкти (засновники, органи управління тощо).

За умови наявності людського та фахового ресурсу рекомендується постійно інформувати суспільство та небайдужих людей про результати розвитку подій з адвокатування архітектурної доступності (розміщувати відповіді органів влади із висновками та обговорюваннями, повідомляти про результати онлайн та офлайн заходів тощо).

Електронні петиції як один із інструментів адвокатування архітектурної доступності

Електронну петицію подають через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована (Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування), або веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції.

В електронній петиції має бути викладено суть звернення, зазначено прізвище, ім'я, по-батькові автора (ініціатора) електронної петиції, адресу електронної пошти. На веб-сайті відповідного органу або громадського об'єднання, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначаються дата початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали електронну петицію.

Відповідальність за зміст електронної петиції несе автор (ініціатор) електронної петиції.

Для створення електронної петиції до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування її автор (ініціатор) заповнює спеціальну форму на офіційному веб-сайті органу, якому вона адресована, або веб-сайті громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронних петицій, та розміщує текст електронної петиції.

Електронна петиція оприлюднюється на офіційному веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування або на веб-сайті громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронних петицій, протягом двох робочих днів з дня надсилання її автором (ініціатором).

Інформація про початок розгляду електронної петиції, яка в установлений строк набрала необхідну кількість голосів на її підтримку, оприлюднюється на офіційному веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, відповідного органу місцевого самоврядування не пізніше як через три робочі дні після набрання необхідної кількості підписів на підтримку петиції, а в разі отримання електронної петиції від громадського об'єднання — не пізніше як через два робочі дні після отримання такої петиції.

Розгляд електронної петиції здійснюється невідкладно, але не пізніше десяти робочих днів з дня оприлюднення інформації про початок її розгляду.

Історії успіху адвокатування архітектурної доступності

1. Доступне житло замість недоступного

Заміна квартири на верхньому поверсі на квартиру п'ятиповерхівки без ліфта на першому поверсі новобудови — це ще той квест. Але це було потрібно для безпечного і самостійного пересування людини з інвалідністю.

Процес був непростим: знадобився майже рік і понад десять офіційних звернень до різних органів влади. Спочатку відповідь була одна — «немає можливості». Проте заявник наполегливо доводив, що правові підстави існують, а бюджетні витрати не збільшуються, адже житло міняється рівноцінне, лише з урахуванням доступності.

У результаті рішення було знайдене, квартира отримана в новому будинку (взамін на квартиру в старому будинку без ліфта), а право на доступне житло — реалізоване. Цей випадок показав: наполегливість і знання закону працюють.

2. Пандус біля будинку — завдяки зверненню

На вході в під'їзд новобудови не було пандусу, але були в наявності три сходинки. Тому до забудовника житлового комплексу було спрямоване письмове звернення з проханням облаштувати доступний вхід до будинку.

Після звернення було збудовано нормативний пандус, а додатково — внутрішнє пристосування, яке дозволяло самостійно користуватися входом навіть людям, які пересуваються на крісла колісних. Частину робіт довелося зробити власними силами, але результатом стала реальна доступність, а не формальна галочка.

3. Пандус біля будинку, незважаючи на необізнаність місцевих чиновників та опір сусідів

Проблема стосувалася під'їзду житлового будинку, в якому проживали кілька людей, що пересуваються на кріслах колісних. Будівля була фактично недоступною: сходи, відсутність належних поручнів, ліфт, який не доїжджав до потрібного рівня. Все це створювало не лише незручності, а й реальну небезпеку для здоров'я та життя.

Попри неодноразові звернення до місцевої влади та обслуговуючої організації, у відповідь надходили формальні відписки. Людям пояснювали, що для встановлення елементів доступності потрібна згода сусідів, додаткові кошти або складні процедури погодження. Окремі мешканці також чинили опір, вважаючи пандус «зайвим» або «незручним».

Ситуація почала змінюватися після додаткового вивчення нормативної бази та чергових письмових звернень із наполегливим відстоюванням прав заявників із посиланням на нововиявлені норми законодавства. Було чітко доведено, що облаштування доступності є обов'язком місцевих органів і балансоутримувача, а не «доброю волею» сусідів. Також з'ясувалося, що вимагання підписів мешканців не має правових підстав, а встановлення пандуса може здійснюватися у спрощеному порядку.

У результаті, попри тривалий опір і затягування процесу, у під'їзді все ж було встановлено нормативний пандус, який повною мірою забезпечив самостійний доступ людей, які пересуваються на кріслах колісних. Ця історія є прикладом того, що наполегливість, знання прав і системна позиція можуть подолати навіть багаторічну бар'єрність — і змінити життя не однієї людини, а цілої спільноти.

4. Аптека біля медичного закладу стала доступною

Біля медичного закладу була аптека із бар'єрним входом. Задля вирішення відповідного питання було спрямовано звернення до керівництва відомої мережі аптек, розташованої поруч із медичним закладом.

Питання вирішилося швидко — менш ніж за місяць. Більше того, запропонований ескіз пандуса, запропонований автором звернення, було покращено фахівцями, і в результаті з'явився зручний, безпечний і навіть більш пологий за нормативи пандус. Це приклад того, як бізнес може реагувати відповідально, якщо є діалог.

5. Поліклініка: доступність — це процес

Місцева поліклініка взагалі не була архітектурно доступною. Звернення до керівника медичного закладу не дало миттєвого результату, але стало початком змін.

Протягом кількох років були поетапно облаштовані пандуси до різних зон будівлі, а згодом — і доступні санітарні кімнати. Ця історія показує, що доступність не завжди з'являється одразу, але системна робота дає результат.

6. Забудовник врахував потреби ще на етапі завершення робіт

Майбутній мешканець новобудови виявив неналежну архітектурну доступність до його під'їзду та звернувся із письмовою заявою до забудовника житлового комплексу. Наслідком такого звернення стало те, що у багатоповерховому будинку, збудованому забудовником, під час завершення оздоблювальних робіт було вчасно враховано зауваження майбутнього мешканця щодо доступності.

Кілька сходинок на вході були продубльовані нормативним пандусом, і це забудовник зробив без затягувань — у межах місяця. Приклад того, як правильне звернення в потрібний момент економить ресурси й одразу створює безбар'єрне середовище.

7. Доступний тротуар — завдяки публічній події

Інколи поштовхом до змін стає увага високопосадовців. Перед однією з публічних подій, яка була завчасно анонсована, за участі чиновника високого ранку було оперативно направлено звернення щодо недоступної тротуарної мережі.

У результаті згаданого бордюри на довгій ділянці були оперативно понижені, і маршрут став доступним для людей, які пересуваються на кріслах колісних, батьків з дитячими візками та літніх людей. Це приклад того, як швидкі рішення можливі, коли питання стає видимим.

8. Навіть одна скарга може змінити ситуацію

У лабораторії відомої мережі на перший погляд був пандус, але фактично він не забезпечував доступ. Після звернення на гарячу лінію профільного міністерства та до мережі закладів пандус перебудували відповідно до норм.

Ця історія доводить: навіть одна аргументована скарга може дати результат, якщо її адресувати правильно.

МОНІТОРИНГ АРХІТЕКТУРНОЇ ДОСТУПНОСТІ В ІСНУЮЧІЙ ЗАБУДОВІ

Як працює моніторинг архітектурної доступності

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 537 (зі змінами) затверджено Порядок проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю. Цей Порядок визначає процедуру проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю.

Що саме перевіряють. Моніторинг охоплює два блоки:

1. об'єкти фізичного оточення — будівлі, споруди, вулиці, об'єкти благоустрою, транспортну інфраструктуру;
2. послуги — публічні сервіси у різних сферах (охорона здоров'я, соціальний захист, адміністративні послуги тощо).

Після обстеження кожен об'єкт отримує одну з трьох оцінок:

- «безбар'єрний» — доступ забезпечено;
- «частково безбар'єрний» — є доступ, але з недоліками;
- «бар'єрний» — доступ відсутній або критично обмежений.

Цю оцінку роблять за чек-листами (переліком вимог) — різними для типів об'єктів. Чек-листи йдуть додатками до вищевказаного Порядку.

Хто залучений

- ☑ **Мінрозвитку** (центральний орган) координує процес: щороку визначає типи об'єктів для обстеження, публікує методичні рекомендації, формує загальнонаціональний звіт і рейтинг регіонів.
- ☑ **Регіональні органи** (обласні, Київська та Севастопольська міські держ/військові адміністрації та їхні архітектурні підрозділи) — збирають і підсумовують дані з громад, звітують у Мінрозвитку, публікують результати в себе.
- ☑ **Місцеві органи** з питань містобудування та архітектури — приймають від управителів об'єктів результати оцінювання, вибірково перевіряють достовірність (за фото чи, за згодою управителя, виїздом на місце), формують відкриті переліки й карти безбар'єрності на сайтах громад, звітують в область.

- ☑ **Управителі об'єктів** (власники/балансоутримувачі/орендарі) — щороку проводять самооцінку за чек-листами, роблять фотофіксацію елементів доступності та подають інформацію в громаду.
- ☑ **Громадські організації осіб з інвалідністю та фахівців з безбар'єрності** можна залучати (за згодою) до оцінювання, обговорень і надання рекомендацій. Фахівець має відповідну освіту й сертифікат підвищення кваліфікації; Мінрозвитку веде публічний перелік таких фахівців.

Коли і що відбувається впродовж року (календар-шпаргалка).

- **до 1 травня:** Мінрозвитку визначає **типи об'єктів**, які обстежуватимуть цього року, і публікує методичні рекомендації.
- **впродовж тижня** після оголошення типів: місцеві та регіональні органи інформують управителів, що саме їм потрібно оцінити.
- **1 червня — 31 серпня:** управителі проводять оцінку своїх об'єктів (за відповідними формами/додатками), роблять фотофіксацію.
- **до 15 вересня:** управителі подають інформацію до **місцевих** органів.
- **до 30 вересня:** місцеві органи:
 - узагальнюють дані й формують **перелік обстежених об'єктів** у відкритому форматі;
 - наносять результати на **карту** громади;
 - публікують перелік і карту на сайті громади в розділі «Безбар'єрність»;
 - відкривають **онлайн-форму для звернень громадян** щодо можливих помилок у даних;
 - надсилають **звіт** у регіональний орган.
- **до 31 жовтня:** регіональні органи подають зведений **звіт** у Мінрозвитку та публікують результати на своїх сайтах.
- **до 31 грудня:** Мінрозвитку публікує **національний звіт і рейтинг регіонів**, а також **відкриті дані** (крім інформації про військові об'єкти на час воєнного стану).

Де зберігаються результати. Після запуску відповідного модуля дані моніторингу будуть вносити до **Реєстру будівель і споруд** у складі Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва.

Як забезпечується участь громад. На рівнях громад і областей результати розглядають на засіданнях рад/комітетів з безбар'єрності із залученням громадських організацій осіб з інвалідністю та управителів. Це дозволяє отримати зворотний зв'язок, планувати поліпшення та контролювати виконання.

Що з моніторингом послуг. Окремо перевіряють **безбар'єрність послуг**: для цього центральні органи, що відповідають за політику у своїх сферах, затверджують **методики** та інші нормативно-правові акти. Тобто правила оцінювання сервісів (наприклад, як людина записується, отримує результат, взаємодіє з приміщенням і персоналом) визначають профільні міністерства. Практично це означає: не тільки будівля має бути доступною, а й сам процес отримання послуги — зрозумілий, зручний і без бар'єрів.

Типи об'єктів, які моніторились у 2025 році

☒ **Громадські будівлі:**

- заклади охорони здоров'я (в тому числі реабілітаційні відділення);
- заклади освіти;
- центри надання адміністративних послуг (ЦНАП);
- будівлі надавачів соціальних послуг та органів соціального захисту;
- заклади культури (кінотеатри, театри, бібліотеки, музеї, будинки культури тощо);
- споруди цивільного захисту;
- об'єкти спортивної інфраструктури (стадіони, спорткомплекси, майданчики тощо);
- молодіжні центри.

☒ **Житлові будівлі:**

- будівлі/споруди для тимчасового проживання внутрішньо переміщених та евакуйованих осіб (модульні містечка, гуртожитки тощо);
- готелі (за чек-листом Державного агентства розвитку туризму).

☒ **Будівлі та споруди сфери надання послуг:**

- банки; поштові відділення;
- супермаркети/магазини; кафе/ресторани; автозаправні станції; аптеки;
- заклади догляду та краси; інші будівлі/споруди цієї сфери.

☒ **Об'єкти транспортної інфраструктури:**

- автовокзали та автостанції;
- залізничні вокзали, станції з пасажирською інфраструктурою, зупинні пункти в обласних і районних центрах;
- аеропорти;
- порти та причали з пасажирською інфраструктурою.

☑ **Вулиці та дороги:**

- вулиці, що входять до проектів безбар'єрних маршрутів у населених пунктах;
- вулиці, що ведуть до закладів охорони здоров'я;
- дороги державного значення, які проходять через населені пункти.

☑ **Зупинки громадського транспорту:**

- зупинки автобуса/тролейбуса/маршрутного таксі;
- зупинки метрополітену;
- зупинки трамвая.

☑ **Об'єкти благоустрою:**

- площі, парки, сквери;
- дитячі майданчики (в т.ч. інклюзивні).

Із результатами моніторингів архітектурної доступності за 2022–2024 роки можна ознайомитися у додатках до цього Посібника.

ДОДАТКИ

ФОРМА ЗВЕРНЕННЯ ЩОДО ВІДСУТНОСТІ/НЕНАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ АРХІТЕКТУРНОЇ ДОСТУПНОСТІ

Відомості про суб'єкта, якому адресується звернення (оберіть і впишіть реквізити,/потрібне видаліть). Суб'єкти визначаються згідно з розділом II цього посібника:

☐ Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (Омбудсман)

Адреса/e-mail

☐ Орган ліцензування / дозвільний орган (Міністерство охорони здоров'я, Держлікслужба, Національний банк України тощо)

Адреса/e-mail

☐ Держпродспоживслужба/регіональний підрозділ

Адреса/e-mail

☐ Профільне міністерство/центральний орган виконавчої влади (для національних закладів)

Адреса/e-mail

☐ Орган державного архітектурно-будівельного контролю (Державна інспекція архітектури та містобудування /регіональний підрозділ)

Адреса/e-mail

☐ Місцева рада / виконавчий комітет

Адреса/e-mail

☐ Інший суб'єкт: _____

Відомості про заявника (суб'єкта, який є автором звернення (оберіть і впишіть реквізити,/не потрібне видаліть):

	ПІБ / Назва Організації громадського суспільства (далі – ОГС): _____
	Статус (особа з інвалідністю / представник ОГС тощо): _____
	Адреса для листування: _____
	Телефон / E-mail: _____
	Спосіб отримання відповіді: ☐ поштою ☐ e-mail _____
	Представник (прізвище, ім'я, по-батькові, посада, підстава — довіреність/статут): _____

Заява/пропозиція/скарга щодо відсутності/неналежної якості архітектурної доступності

Об'єкт, щодо якого подається звернення

Назва об'єкта (заклад/будівля/адреса):	_____
Форма власності / балансоутримувач / орендар:	_____
Вид діяльності (чи підлягає ліцензуванню/дозволам):	_____
Статус «національний»: ☐ так ☐ ні ☐ невідомо	_____
Дата/час візиту; фото/відео (посилання):	_____

Суть порушення (невідповідності доступності)

- ☐ Вхідна група (пандус/порог/ширина дверей/поручні).
- ☐ Горизонтальні маршрути (коридори/ширина/перешкоди).
- ☐ Вертикальні комунікації (сходи/ліфт/платформа).
- ☐ Санітарно-гігієнічні кімнати (туалети) (ширина дверей/кабіни/поручні/простір маневру).

- ☐ Навігація та інформація (тактильні смуги/Брайль/контраст/дублювання).
- ☐ Паркування/під'їзди (місця для МГН/пониження бордюрів/покриття).
- ☐ Безпека та евакуація (дублювання сигналів/шляхи евакуації).
- ☐ Інше: _____.

Детальний опис (із посиланнями на ДБН В.2.2-40:2018 та інші норми):

Правове обґрунтування (за потреби розширити)

- Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (ст. 9, 19, 20, 21, 28).
- Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (ст. 26–30).
- Закон України «Про захист прав споживачів».
- ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд»/інші дбн.
- Умови ліцензії/дозволів/указ про національний заклад (установу)
- Нацстратегія зі створення безбар'єрного простору до 2030 року.
- Інші акти (місцеві програми/рішення, умови ліцензії/дозволів тощо).

Прошу (вимоги)

- 1) Провести перевірку та надати правову оцінку порушенням.
- 2) Зобов'язати усунути бар'єри у визначений строк з урахуванням ДБН.
- 3) За наявності ліцензії/дозволу — перевірити додержання умов і вжити заходів.
- 4) Повідомити мене у встановлений строк з копіями актів/приписів/відповідей.
- 5) У разі відсутності повноважень — переспрямувати звернення за належністю, повідомивши мене.

З метою розгляду цього звернення надаю згода на обробку персональних даних.

Додатки

- ☐ Фото/відео бар'єрів (посилання/носії (за наявності)).
- ☐ Схема маршруту/генплан/проект будівництва із позначенням бар'єрів (за наявності).
- ☐ Результати обстеження/моніторингу (за наявності).
- ☐ Картка безбар'єрності об'єкта з сайту <https://lun.ua> (за наявності).
- ☐ Копії попередніх звернень і відповідей (за наявності).
- ☐ Підписні листи/петиції (за наявності).
- ☐ Інше: _____ (за наявності).

Дата подання:

«__» _____ 20__ р.

Підпис заявника:

ПЕРЕЛІК КЛЮЧОВИХ ОРГАНІВ

- **Уповноважений Верховної Ради України з прав людини**

01008, м. Київ, вул. Інститутська, 21/8

<https://ombudsman.gov.ua/>

- **Міністерство розвитку громад та територій України (Мінрозвитку)**

01135, Київ, проспект Берестейський, 14

<https://mindev.gov.ua/>

- **Національний банк України (НБУ)**

01601, м. Київ, вул. Інститутська, 9

<https://bank.gov.ua/>

- **Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ)**

01601, м. Київ, вул. Грушевського, 7

<http://www.moz.gov.ua/>

- **Державна інспекція архітектури та містобудування України (ДІАМ)**

01133, м. Київ, бульвар Лесі Українки, 26

<https://diam.gov.ua/>

- **Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (Держлікслужба)**

03115, м. Київ, просп. Берестейський, 120-А

<https://www.dls.gov.ua/>

- **Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба)**

01001, м. Київ, вул. Б. Грінченка, 1

<https://dpss.gov.ua/>

ПОСИЛАННЯ НА ВАЖЛИВІ ДОКУМЕНТИ

- **Конвенція про права осіб з інвалідністю**

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

- **Зауваження загального порядку № 2 (2014) щодо доступності**

[https://tbinternet.ohchr.org/
/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FC%2FGC%2F2&Lang](https://tbinternet.ohchr.org/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FC%2FGC%2F2&Lang)

- **Європейська Стратегія захисту прав людей з інвалідністю 2021-2030**

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/disability/union-equality-strategy-rights-persons-disabilities-2021-2030_en

- **Європейський акт про доступність (ЕАА) – Директива (ЄС) 2019/882 щодо вимог доступності продуктів і послуг**

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/882/oj/eng>

https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-11/undp_ukraine_-_digital_accessibility_legislation_european_best_practices.pdf

- Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

- Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

- Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

- План заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-2025-%D1%80#Text>

- Положення про Державну інспекцію архітектури та містобудування України (ДІАМ)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-2020-%D0%BF#Text>

- Порядок накладення штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-95-%D0%BF#Text>

- Порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/461-2011-%D0%BF#Text>

- Порядок виконання підготовчих робіт та Порядок виконання будівельних робіт

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-2011-%D0%BF#Text>

- Порядок здійснення державного архітектурно-будівельного контролю

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-2011-%D0%BF#Text>

- Порядок здійснення державного архітектурно-будівельного нагляду

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-2015-%D0%BF#Text>

- Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text>

- Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text>

- Переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2015-%D0%BF#Text>

- Порядок влаштування засобів безперешкодного доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення до будинків, будівель, споруд будь-якого призначення, їх комплексів та частин, об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури або їх розумного пристосування

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668-2021-%D0%BF#n9>

- Порядок проведення перепланування, ремонтних робіт, дообладнання приміщень з метою приведення їх у стан, придатний для осіб з інвалідністю

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1308-2025-%D0%BF#Text>

- Порядок проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2021-%D0%BF#Text>

- ДБН В.2.2-40:2018 "Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення"

https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3626580502787392825

ПОСИЛАННЯ НА ВАЖЛИВІ РЕСУРСИ

ОСВІТНІ СЕРІАЛИ:

1. Освітній серіал «Інклюзивна молодіжна робота» (містить також практичний посібник «Інклюзивна молодіжна робота»)

<https://osvita.diia.gov.ua/courses/inclusive-youth-work>

2. Освітній серіал «Гендерна рівність та соціальна інклюзія в комунікаціях»

<https://osvita.diia.gov.ua/courses/gender-equality-and-social-inclusion-in-communication>

3. Освітній серіал «Простою мовою про складне»

<https://osvita.diia.gov.ua/courses/plain-language-for-complex-topics>

4. Освітній серіал «Вебдоступність»

<https://osvita.diia.gov.ua/courses/vebdostupnist>

5. Освітній серіал «Держава без бар'єрів»

<https://osvita.diia.gov.ua/courses/barrier-free-government>

6. Освітній серіал «Безбар'єрна грамотність»

<https://osvita.diia.gov.ua/courses/barrier-free-literacy>

7. Освітній серіал «Інклюзивний вебдизайн»

<https://osvita.diia.gov.ua/courses/inkluzivnij-vebdizajn>

8. Освітній серіал «Цифрові технології для людей з інвалідністю»

<https://osvita.diia.gov.ua/courses/digital-for-persons-with-disabilities>

9. Освітній серіал «Люди з досвідом війни. Гідність. Взаємодія» (див. також нижче Посібник для тренера «ЛЮДИ З ДОСВІДОМ ВІЙНИ. ГІДНІСТЬ. ВЗАЄМОДІЯ»).

<https://osvita.diia.gov.ua/courses/people-with-war-experience-dignity-interaction>

СИМУЛЯТОРИ:

10. Симулятор «Гендерна рівність та соціальна інклюзія в комунікаціях»

<https://osvita.diia.gov.ua/simulators/gender-equality-and-social-inclusion-in-communication>

11. Симулятор «Люди з досвідом війни. Гідність. Взаємодія»

<https://osvita.diia.gov.ua/simulators/people-with-war-experience-dignity-interaction>

12. Симулятор «Люди з досвідом війни. Гідність. Взаємодія. Жестова мова»

<https://osvita.diia.gov.ua/simulators/people-with-war-experience-dignity-interaction-sign-language>

ГАЙДИ:

13. Гайд «Україномовний застосунок Digital Inclusion для безбар'єрного спілкування та творчості

<https://osvita.diia.gov.ua/guides/digital-inclusion>

14. Гайд безбар'єрних подій

<https://bbu.org.ua/gaid-bezbar-iernih-podii/>

ПОДКАСТ:

15. Подкаст «Цифрові можливості для людей з інвалідністю»

<https://osvita.diia.gov.ua/podcasts/cifrovi-mozlivosti-dla-ludej-z-invalidnistu>

ПОСІБНИКИ та РЕКОМЕНДАЦІЇ:

16. «Посібник для навчання з питань соціальної згуртованості й безбар'єрного середовища в молодіжному секторі»

<https://www.auyc.org.ua/youth-policy/posibnyk-dlia-navchannia-z-pytan-sotsialnoi-zghurtovanosti-y-bezbar-iernoho-seredovyscha-v-molodizhnomu-sektori/>

17. Методичні рекомендації щодо організації функціонування молодіжного центру/простору

<https://www.auyc.org.ua/youth-policy/metodychni-rekomendatsii-shchodo-orhanizatsii-funktsionuvannia-molodizhnoho-tsentru-prostoru/>

18. Посібник «Молодіжна робота, інформована про травму»

<https://rm.coe.int/posybnyk-trauma-informed-youth-works-ukr-digital-yfduii/1680a8ec2f>

19. Посібник «Інклюзивна молодіжна робота»

(також можна завантажити під час проходження курсу на порталі

<https://osvita.diia.gov.ua/courses/inclusive-youth-work>)

20. Альбом безбар'єрних рішень

[https://mtu.gov.ua/files/big_city_lab_album_war_chapt_1-4-1_compressed%20\(1\).pdf](https://mtu.gov.ua/files/big_city_lab_album_war_chapt_1-4-1_compressed%20(1).pdf)

21. Посібник для тренера «ЛЮДИ З ДОСВІДОМ ВІЙНИ. ГІДНІСТЬ. ВЗАЄМОДІЯ»

<https://drive.google.com/file/d/1E8prSiOm3sX-DcYLwsjlcJRDo7Bz3H6O/view>

22. Методичні рекомендації щодо впровадження механізму перенаправлення для отримання психологічної допомоги у закладах та установах сфери молодіжної політики та сфери фізичної культури і спорту, зокрема мережі молодіжних центрів та центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»

<https://mms.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsii-shchodo-vprovadzhennia-mekhanizmu-perenapravlennia-dlia-otrymannia-psykholohichnoi-dopomohy-u-zakladakh-ta-ustanovakh-sfery-molodizhnoi-polityky->

23. Методичні рекомендації щодо запровадження принципів безбар'єрності під час надання послуг у сферах молодіжної політики, фізичної культури і спорту, утвердження української національної та громадянської ідентичності

<https://mms.gov.ua/npas/pro-metodychni-rekomendatsii-shchodo-zaprovadzhennia-pryntsyviv-bezbaryernosti-pid-chas-nadannia-posluh-u-sferakh-molodizhnoi-polityky-fizychnoi-kultury-i-sportu-utverdzhennia-ukrainskoi-nats>

24. Доступність санітарно-гігієнічних приміщень для осіб з інвалідністю в місцях громадського користування

<https://naiu.org.ua/archives/edition/dostupnist-sanitarno-gigiyenichnyh-primishhen-dlya-osib-z-invalidnistyu-v-misczyah-gromadskogo-korystuvannya>

25. Методичні рекомендації щодо доступності закладів освіти для маломобільних груп населення

<https://naiu.org.ua/archives/edition/metodychni-rekomendacziyi-shchodo-dostupnosti-zakladiv-osvity-dlya-malomobilnyh-grup-naselennya>

26. Рекомендації з вирішення типових проблем з доступністю закладів охорони здоров'я для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення

<https://naiu.org.ua/archives/edition/rekomendacziyi-z-vyrishennya-typovyh-problem-z-dostupnistyu-zakladiv-ohorony-zdorovya-dlya-osib-z-invalidnistyu-ta-inshyh-malomobilnyh-grup-naselennya>

27. Довідник безбар'єрності

<https://bf.in.ua/>

МОНІТОРИНГИ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ

28. Дашборд "стан виконання плану заходів з безбар'єрності на 2025 рік" (оновлюється щомісячно)

<https://app.powerbi.com/groups/MindevGovUA/reports/eyJrIjoiaMTM4ZjE1MGEtNTZiOSBkLWI1ZmUtNDNiNzIxMTY3IiwidCI6ImNIMWlwNDA5LWQ5OWQtNDQ2Mi05YTY3LTViZmQ2Y2I0Y>

29. Індекс безбар'єрності громад у 2025 році

<https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/preza-mdct-indeks-bezbar-jernosti-prezentaciia-16x9.pdf>

30. Результати моніторингу архітектурної доступності у 2024 році

<https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/monitoring-barrier-free-2024-1.pdf>

31. Рейтинг обласних, Київської міської держадміністрацій за ступенем безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг (за результатами моніторингу 2024 року)

<https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/prezentaciia-reiting-oblasnix-kiyivskoyi-miskoyi-derzadministracii-za-stupenem-bezbarjernosti-objektiv-f-2-1.pdf>

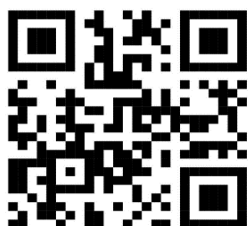
32. Результати моніторингу архітектурної доступності у 2023 році

<https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/monitoring-obstezennia-ta-ocinki-stupenia-bezbarjernosti-objektiv-fizicnogo-otocennia-i-poslug-dlia-osib-z-invalidnistiu.pdf>

33. Рейтинг обласних, Київської міської держадміністрацій за ступенем безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг (за результатами моніторингу 2023 року)

<https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/reiting-120224.pdf>

Контакти ВГО «Національна Асамблея людей з інвалідністю України»

Адреса: 01054, м. Київ, вул. Рейтарська, 8/5А, к. 110

Сайт: www.naiu.org.ua

Електронна пошта: office-naiu@ukr.net

Телефон: [+380442796182](tel:+380442796182)

Думки та інтерпретації інформації належать авторам посібника та не обов'язково відображають точку зору партнера або донора